

Met baby's en kleuters op weg naar een leven lang lezen

Een handleiding over leesopvoeding
voor iedereen die met jonge kinderen
en hun ouders omgaat

Colofon

Deze handleiding is tot stand gekomen binnen het Europees project 'Open the Door for Reading' en is het eindresultaat van een intens samenwerkingstraject tussen de Brusselse bibliotheken, het Centrum voor Basiseducatie Brusselleer, het Huis van het Kind Anderlecht, het Onderwijscentrum Brussel en de diensten Opgroeien in Brussel en Ondersteuning Bibliotheken in Brussel van de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Foto's © Jan Locus / Vormgeving en illustraties © Desirée De Winter / Concept en teksten © Vlaamse Gemeenschapscommissie, E. Jacquainlaan 135, 1000 Brussel – Alle rechten voorbehouden

Jaar van publicatie: 2020

Verantwoordelijke uitgever: Eric Verrept, E. Jacquainlaan 135, 1000 Brussel

Dit is een project van de Brusselse bibliotheken: www.brusselsebibliotheken.be

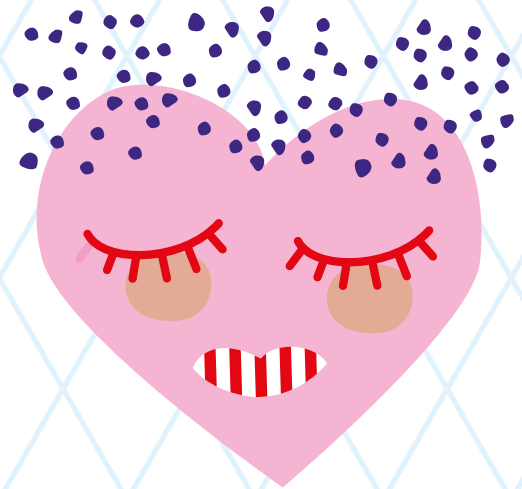
Inleiding

Hoe en wanneer stappen kinderen in de wereld van verhalen en boeken? Wat maakt die aantrekkelijk voor hen? Hoe leren kinderen van lezen houden? Wat hebben ze daarvoor nodig?

Vanuit verschillende hoeken groeit het inzicht dat het lezen, voorlezen en verspreiden van boeken niet de enige weg naar leesmotivatie is. Elk gezin en elke opvoedingssituatie is anders. We willen uitgaan van de sterktes van ouders en professionals en aansluiten bij wat ze al doen. Deze handleiding wil ouders en professionals ondersteunen van de leesopvoeding die zij, vaak onbewust, aan baby's en kleuters geven.

Een verhaal 'lezen' op papa's t-shirt.

Taal en interactie

Spreeken, luisteren, lezen en schrijven zijn de vier taalvaardigheden die de mens in staat stellen te communiceren, te denken, te dromen... Deze vaardigheden versterken elkaar onderling.

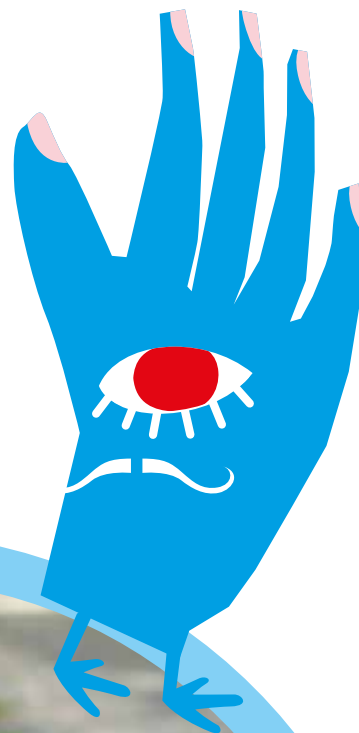
Taal is niet enkel belangrijk voor school of werk, maar evengoed voor onze algemene ontwikkeling. Door taal begrijpen we de wereld en onze plaats erin. Door taal verstaan we onszelf en de anderen. Door taal kunnen we onze gedachten en gevoelens uiten. Door taal kunnen we onze hoop en dromen verwoorden, kunnen we fantaseren en de dingen die er niet zijn aanwezig maken.

Het wonder van de taalverwerving start bij kinderen al voor de geboorte. Lang voor een kind kan lezen en nog voor het kan spreken gaat het in interactie met zijn omgeving en met andere mensen. Het 'leest' de wereld om zich heen en ontdekt de finesses van communicatie en taal. Interactie is cruciaal voor de taalverwerving van elk kind.

Voorlezen

Uit onderzoek blijkt dat voorlezen kinderen helpt om sneller en met meer plezier te leren lezen. We denken dan vaak aan boeken voorlezen. En voorlezen uit boeken is prima! Het is een mooi voorbeeld van warme interactie tussen ouder/professional en kind.

Maar diezelfde interactie is er ook door samen te zingen, te vertellen of spelletjes te spelen. Elk moment dat je met kinderen in interactie gaat en samen geniet van mooie beelden en verhalen kan een stap zijn op weg naar levenslange boekenliefde. De tijd die kinderen en ouders/professionals met gerichte aandacht samen doorbrengen is gerelateerd aan de ontwikkeling van hun taalvaardigheid.¹

Laat kinderen vertellen en ga in op wat zij opmerken.

Welke verhalen
verzinne jullie
bij de foto's in een
reclamefolder?

Lezen

Tijdens de eerste levensjaren verzamelt een kind via deze interacties kennis over de wereld, over taal en communicatie tussen mensen.² Het is die voorkennis die het kind later gebruikt om zelf teksten te lezen en begrijpen.

De onderstaande boodschappen aan ouders en professionals die met jonge kinderen of hun ouders werken, kunnen een antwoord zijn op het groeiende gebrek aan leesplezier en de verminderde leescompetenties bij kinderen en jongeren.³

Een graffiti vertelt de
wildste verhalen.

Vijf basisboodschappen voor iedereen die met baby's en kleuters omgaat

De boodschappen volgen het proces van de taalverwerving van kinderen en beschrijven wat de omgeving kan doen om dit proces te ondersteunen. De boodschappen zijn opgebouwd van algemene acties naar meer specifieke acties.

1. Stem
2. Taal
3. Overal
4. Bijzondere momenten
5. Verhalen

Bij elke boodschap staan twee vragen: wat doe je zelf in jouw dagelijks handelen, en hoe spreek je hier met ouders of met andere professionals over?

1

Je stem is een prachtig geschenk

Baby's en kleuters genieten van de stem van degene die verhalen vertelt, voorleest, zingt, met hen praat of spelletjes speelt.

In alle culturen worden aan baby's en jonge kinderen verhalen verteld en liedjes gezongen.⁴ Je kan dit orale literatuur noemen. Wiegeliedjes, kriebelversjes, aftelrijmpjes en andere kinderliedjes en kinderversjes behoren ook tot deze categorie. Het zijn mini-verhaaltjes, met een spannende clou aan het einde. Typisch zijn stemgebruik, lichamelijke nabijheid en aanraking, oogcontact, glimlach, 'wederzijdsheid' en gedeelde vreugde. Dit zijn stuk voor stuk ingrediënten van warme en wederzijdse interactie tussen ouder/professional en kind.

- **Op welke manieren zet je zelf je stem in als instrument om tot warme interactie met kinderen te komen? Ken je liedjes, versjes, rijmpjes en gebruik je die in je contacten met kinderen?**
- **Hoe communiceer je hierover met ouders? Erken en waardeer je inspanningen van ouders of van andere professionals om hun stem te gebruiken en ermee te spelen in hun interactie met (hun) kinderen?**

2

Spreek de taal van je hart

Welke taal of talen ouders thuis spreken bepalen ze zelf. Ouders die voor de taal of talen van hun hart kiezen, kiezen voor een taal waarin ze subtiele grapjes kunnen maken, waarin ze kunnen uitleggen hoe ze zich voelen, waarin ze slaapliedjes kunnen zingen en versjes kunnen zeggen. Een taal van het hart is een taal waarin ze kunnen vertellen, mopperen, complimentjes geven en troosten.⁵ De thuistaal of thuistalen maken deel uit van de identiteit van kinderen. Deze talen verbinden kinderen met hun ouders en hun cultuur. Wanneer thuis meer dan één taal gesproken wordt of wanneer thuis een andere taal gesproken wordt dan de schooltaal groeien deze kinderen meertalig op, wat hen naast communicatieve voordelen ook een reeks van cognitieve voordelen kan opleveren.⁶

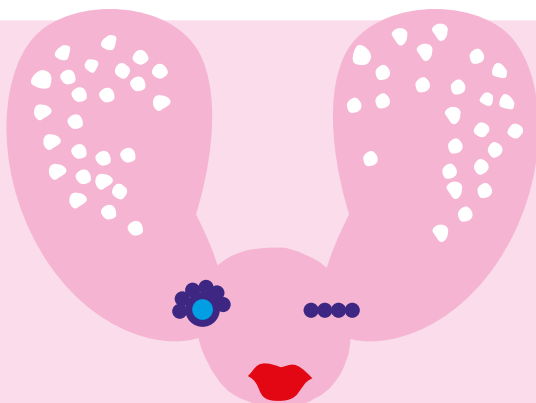
- **Hoe sta je zelf tegenover meertaligheid? Waardeer je de talen van het hart van de kinderen en ouders waarmee je werkt? Hoe geef je de talen van het hart een plaats in jouw werking?**
- **Welke boodschap geef je aan ouders over meertaligheid en talen van het hart? Bekrachtig je ouders of andere professionals die met (hun) kinderen een taal van het hart spreken en verhalen in die taal vertellen?**

Zoveel dingen uit het dagelijkse leven bieden je geweldige vertelkansen.

Achter familiefoto's gaan fantastische verhalen schuil.

Tover uit het niets je
eigen schaduwverhaal.

3

Elke dag en overal

Als we over taalverwerving en leesopvoeding spreken denken we heel snel aan boeken en voorlezen. Maar lang niet alle ouders of professionals hebben een band met boeken of met voorlezen uit boeken.⁷ Onze focus op boeken doet ons soms vergeten dat gewone conversaties met kinderen zeer voedend zijn voor hun taalverwerving.⁸ Verzorging, eten, een wandeling, een tramrit, wachten in de wachtzaal of winkelen in de supermarkt kunnen uitstekende vertelkansen bieden. Zo leren de kinderen de wereld om zich heen 'lezen'. De ouder of professional kan vertellen wat er te zien is of even stilstaan bij wat kinderen fascineert en hun verwondering delen. De interesse van een kind kan bijvoorbeeld naar een duif gaan of naar een vliegtuig, een schaduw of een reclameblaadje...

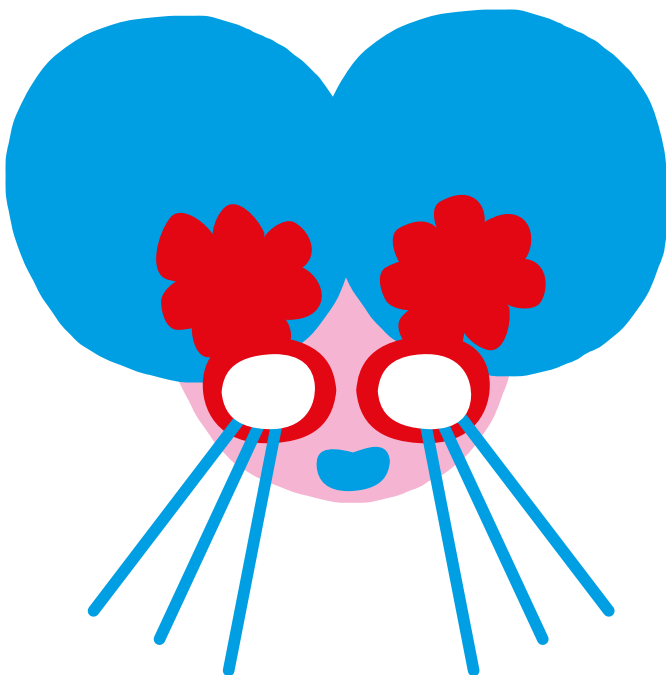
- **Grijp je in je eigen praktijk elk moment aan als kans om de 'wereld te lezen'? Volg je daarin de interesses van de kinderen met wie je samenwerkt?**
- **Toon je je waardering aan ouders of andere professionals als zij dagelijkse bezigheden, voorwerpen, gebeurtenissen... aangrijpen als vertelkansen?**

4

Bijzondere momenten

Ouders en professionals zijn voortdurend in interactie met jonge kinderen: wassen, aankleden, eten, ergens naartoe gaan... Dit kan telkens een aanleiding zijn voor een gesprekje. Maar er zijn ook bijzondere momenten, waarop ze puur voor het plezier samen zijn: knuffelen, een spelletje spelen, een verhaal vertellen, naar prenten of foto's kijken. Dit zijn rituelen die de dag kleuren en waar iedereen naar uitkijkt.

- **Slaag je er in om dergelijke 'bijzondere momenten' in te bouwen in de activiteiten die je met kinderen en ouders organiseert?**
- **Waardeer en versterk je ouders en andere professionals bij de 'bijzondere momenten' die ze creëren in hun omgang met (hun) kinderen?**

5

Voorlezen en vertellen

Wat kinderen elke dag beleven levert hen veel kennis op. Daarnaast helpen verhalen en boeken hen om nog meer te leren over zichzelf, over de anderen en over de wereld. Verhalen voorlezen of vertellen helpt kinderen in de ontwikkeling van hun persoonlijkheid en zelfbewustzijn. Ze functioneren niet enkel als vensters op de wereld, maar ook als spiegels die we onszelf voorhouden. 'Lezen verruimt ons denken,' zo omvat Stichting Lezen de opbrengsten van lezen.⁹

- **Welke plaats neemt voorlezen of vertellen in in jouw dagelijkse praktijk?**
- **Geef je positieve bevestiging aan ouders of andere professionals als ze voorlezen of vertellen?**

Aan de slag met de vijf basisboodschappen...

Om baby's en peuters dat levenslange leesplezier te bezorgen, kan ieder van ons elke dag opnieuw het verschil maken. In je omgang met jonge kinderen zelf en in je contacten met hun ouders kan je steeds terugvallen op de vijf basisboodschappen. Belangrijk is altijd uit te gaan van de sterktes van de kinderen en hun ouders en van alle mensen die met hen in contact staan. Want ja, in iedereen zit een 'lezer' of een 'voorlezer', in de breedste zin van het woord.

Veel plezier!

1. Kohnstamm, R., *Kleine ontwikkelingspsychologie*. Houten, Springer Uitgeverij, 2009: 116-117
2. Zie ook: Harlaar, N., Hayiou-Thomas, M. E., Dale, P. S., en Plomin, R., Why Do Preschool Language Abilities Correlate With Later Reading? A Twin Study. In: *J Speech Lang Hear Res*. 2008 Jun; 51(3): 688-705. doi: 10.1044/1092-4388 (2008/049)
3. <https://www.iedereenleest.be/over-lezen/nieuws/iedereen-leest-conferentie-op-11-februari-2020>
Zie ook <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/programme-for-international-student-assessment-pisa>. Programme for International Student Assessment (PISA) is een internationaal vergelijkend onderzoek op initiatief van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). PISA test 15-jarigen op hun leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en wetenschappelijke geletterdheid, ongeacht waar ze zich bevinden in het onderwijssysteem.
4. Mehr, S. et al, *Universality and diversity in human song*. In: *Science*, 2019. <https://science.sciencemag.org/content/366/6468/eaax0868>
5. Koen Van Gorp https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/koenvg_meertaligheid_en_taalstimulering.pdf
6. Zie bijvoorbeeld <https://marnixplan.org/Waarom-meertalig-worden>
7. Hier speelt laaggeletterdheid vaak een belemmerende rol. Voor een recent overzicht van deze problematiek (onderzoeksresultaten hfdz. uit Nederland), zie: <https://www.lezen.nl/sites/default/files/leesbevordering%20in%20gezinnen%20met%20weinig%20leescultuur%20site.pdf>.
8. Leyva, D., en Skorb, L., Turning Everyday Family Practices into Opportunities to Develop Rich Language and Literacy Abilities in Latino Children. In: Grøver, V., Uccelli, P., Rowe, M., en Lieven, E., *Learning through Language: Towards an Educationally Informed Theory of Language Learning*. Cambridge, Cambridge University Press, 2019: 52-63
9. Zie Stichting Lezen, *Zo had ik er nog niet over nagedacht. Hoe lezen onze geest verruimt*. In: Stichting Lezen, *Leesmonitor 1*, 2017: 6-8 <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/leesmonitor-het-magazine-2017>